

VANYOLA

TELEPÜLÉSKÉPI ARCULATI KÉZIKÖNYV

2017. augusztus – egyeztetési anyag

„Kertek közé van temetve e falu, szálas diófák
sudarain át két tornyot látni, jó távol egymástól,
a két torony a két szentegyházon van, s a két
templomban egy Istent imádnak” – írta Vajda
Péter szülőfalujáról.

KÖSZÖNTŐ

polgármester köszöntője...

Varga Rita polgármester

TARTALOMJEGYZÉK

KÖSZÖNTŐ	3
TARTALOMJEGYZÉK.....	5
BEVEZETÉS	6
TELEPÜLÉS BEMUTATÁSA	8
ÖRÖKSÉGÜNK	10
TELEPÜLÉSKÉPI SZEMPONTBÓL MEGHATÁROZÓ TERÜLETEK	18
AJÁNLÁSOK, KÖRNYEZETALAKÍTÁSI ÚTMUTATÓ	25
HELYI ÉS KORTÁRS JÓ PÉLDÁK	54
FORRÁSOK	64
IMPRESSZUM.....	65

BEVEZETÉS

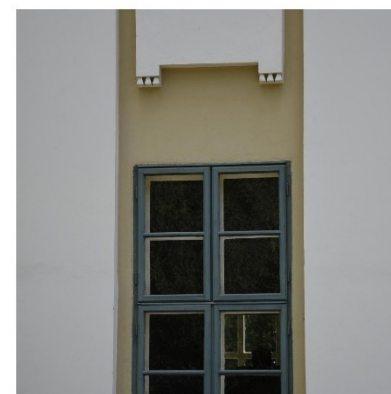
Jelen dokumentum Vanyola község **Településképi Arculati Kézikönyve**, melynek célja hogy segítséget nyújtson a mind a helyi lakosoknak, mind a település életébe bekapcsolódni kívánóknak, hogy **az értékek felismerésével** és a településképhez kapcsolódó alapelvek bemutatásával tárja fel **a település épített és természetes környezetének szépségeit**. Bevezeti az olvasót a település meglévő építészeti értékeinek tárházába, hogy aki szeretne, olyan házat tudjon építeni illetve környezetét olyan módon tudja alakítani, mely nemcsak büszkeséggel tölti el, hanem az a település képéhez, karakteréhez is illeszkedik, azt **hagyománytisztelettel** gondolja tovább. A ház – vagyis a lakás, lakóépület – elválaszthatatlan kapcsolatban áll a hozzá közvetlenül kapcsolódó létesítményekkel, az udvarral, a kerttel. A telkek rendszere összefüggésben áll a beépítéssel. Ezek kapcsolata az utcával, maga az utca, míg az utcák kapcsolatának rendszere egy adott tájegységen az életmódtól és a lakóhelyi kultúrától függő, ismétlődő mintákat hoz létre. E minták sok esetben **nemzeti kultúránk részévé váltak**, de a társadalmi fejlődés, az életmódváltás és a falusi életminőség lehetőségeinek szűkülése miatt eltűnőben vannak. A kézikönyv célja így elsősorban az, hogy segítséget nyújtson **a hagyományok feltárásához és megőrzéséhez** a jövőben is.

A kézikönyvtől nem a meglévő – sokszor történeti - minták formai átvételének lehetőségét kell várnunk – bár indokolt esetben ez is elképzelhető – hanem azt **a környetteremtő- környezetalakító gondolkodásmódot**, amelyik a kultúra folyamatosságát helyreállíthatja, és termékenyítőleg hathat a mai igények korszerű, de a hagyományokat is magába ötvöző megformálására. A kézikönyv mind léptékében mind szemléletében újszerű megközelítést igényel, léptékében ugyanis nem az épületre, hanem az azt magába foglaló és értelmező mikrokozmoszra irányul, szemléletét pedig nem a műemlékvédelem vagy a néprajz, hanem a környetteremtés helyi örökségének továbbfejlesztése orientálja.

A kézikönyv műfajából és terjedelmi korlátaiból adódóan nem ad teljes körű képet a település adottságairól, de ennek ellenére nem egy merev lezárt egész kíván lenni, hanem nyílt hozzászólásokat és a lakossági véleményeket is befogadó kezdeményezés, mely akár új, jó példákkal folyamatosan bővíthet is.

Az itt megfogalmazott **ajánlások** természetesen nem kötelező érvényűek, céljuk nem egy **tervezési kézikönyv** átadása, hanem sokkal inkább az épített környezet hagyományos értékek figyelembe-vételével történő alakításának segítése a valós értékek feltárásával.

A kézikönyv tartalmát *„a településfejlesztési koncepcióról, az integrált településfejlesztési stratégiáról és a településrendezési eszközökről, valamint egyes településrendezési sajátos jogintézményekről”* szóló 314/2012. (XI. 8.) Korm. rendelet 12. melléklete határozza meg így értelemszerűen annak előírt tartalmát követi, de beépíti a lakossági fórumok és egyéb személyes interjúk tanulságait is. A kézikönyv szemléletformáló célt szolgál, amelyet **a települési önkormányzat határozattal fogad el.**

TELEPÜLÉS BEMUTATÁSA

Vanyola az ország északnyugati részén, a Kisalföld és az Északi-Bakony találkozásánál található település. A községhez a legközelebbi nagyobb város Pápa, mely 15 km-re található. A község természeti környezetét meghatározzák a település határában húzódó DK-ÉNY-i irányultságú homokos, kavicsos dombok lankái, az itt elterülő szántóföldek, kisebb erdők és szőlőségek. Az alacsony dombhátak közti völgyekben a Szentiváni-ér és a Czuha patak gyűjti össze az esővizeket.

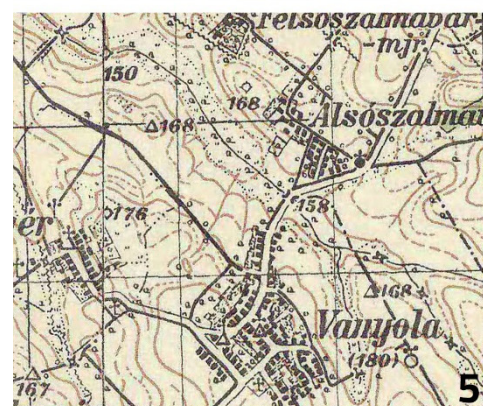
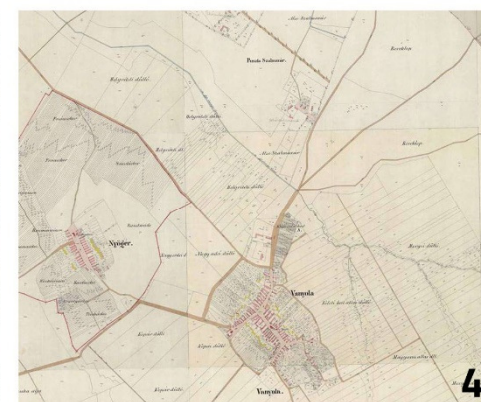
A település 111 hektáros belterületéhez lényegesen nagyobb, 1950 hektáros külterületi rész tartozik. Három egymástól elkülönülten kialakult településrészből áll: a központi belterületből, Alsószalmavár és Pápanyógér belterületi részből, és Szalmavár külterületi lakott részből.

A település története egészen 1222-ig nyúlik vissza, ekkor említette először Vanyola nevét a pannonhalmi apátság egy oklevele. A török hódoltság idején a mai települési terület teljesen elnéptelenedett, lakatlan pusztává vált, azonban később újranépesült. A 18. században az itt élők földművelésből és szőlőtermesztésből éltek – ennek emlékét őrzik mind a mai napig a Szőlő-hegyen álló évszázadosnál idősebb pincék.

Jelenleg az állandó lakosok száma 550 körüli, akiknek nagyjából fele munkaképes korú. A külterületi részekben főleg mezőgazdasági tevékenységet folytatnak, belterületen a háztáji gazdálkodás csak néhány család számára nyújt kiegészítő jövedelemforrást. A növénytermesztés mellett a településen szarvasmarha- és baromfitelep is működik, amelyek azonban nem képesek az összes munkaerőt foglalkoztatni, ezért az emberek főként a szomszédos településekre, Pápara de még Győrbe is járnak dolgozni.

Vanyolán a közművesítés a csatornahálózatot leszámítva kiépített. A településen 2001 óta falugondnoki szolgálat működik: a rászoruló idős emberek segítséget kapnak olyan mindennapi feladataikhoz, melyet már nem képesek egyedül végrehajtani, mint például a bevásárláshoz, hivatalos ügyeik intézéséhez. Emellett a falugondnok segít nekik eljutni orvoshoz, igény esetén elviszi őket Nagygyimótra, a legközelebbi vasútállomásra. A falugondnoki szolgálat bevezetésével a vanyolai lakosok a komfortérzete és az idős, magukra maradt emberek életkörülményei javultak.

Vanyola része a GEMARA- SK LEADER Egyesületnek, mely szervezet célkitűzése, hogy a résztvevő településeken javítsa a gyalogos és kerékpáros túrázás feltételrendszerét, fejlessze a kapcsolódó infrastruktúrát ezáltal is növelve a terület turisztikai vonzerejét. A turisztikai kistérségi projekten belül kialakították a Gemara-Somló Piros Vándorútat - kijelöltek 15 szolgáltatási pontot is, ahol a hasznos információk, például térképek, mellett elsősegélycsomagok is elérhetőek. A településen ez a szolgáltatási pont a Régi Óvoda Szállóban (Kossuth L. u. 20.) található.

1. Első Katonai Felmérés (1763-1787);
2. Második Katonai Felmérés (1806-1869);
3. Harmadik Katonai felmérés (1869-1887);
4. 19. századi kataszteri térkép (1857);
5. Katonai Felmérés (1941);
6. Topográfiai térkép (1971)

ÖRÖKSÉGÜNK

- 1 Római katolikus templom
- 2 Vajda Péter szülőháza
- 3 Szalmaváry-sírkápolna
- 4 Római katolikus templom
- 5 Evangélikus templom
- 6 Lakóház és gazdasági épület
- 7 Iskola
- 8 Polgármesteri Hivatal
- 9 Orvosi rendelő
- 10 Kunhalom

1	MŰEMLÉK	10	TERMÉSZETI ÉRTÉK	7, 8, 9	INTÉZMÉNY
5, 6	HELYI VÉDELEM				

Településképi szempontból meghatározó építészeti, műemléki, táji és természeti értékek, településképi jellemzők

Római Katolikus (Bűnbánó Magdolna) templom

A település központjában, a Kossuth Lajos utca ölelésében, egy kisebb emelkedőn magasodik az 1737-ben épült barokk stílusú Bűnbánó Magdolna templom. Az épület eredetileg hordozta a korszak jellegzetes építészeti stílusjegyeit, azonban az 1800-as évek elején későbarokk, végén pedig eklektikus stílusban átalakították. A templom 1958 óta országos műemléki védettség alatt áll.

Vajda Péter emlékház

Vajda Péter 1808-ban született Vanyolán. Bölcsészetet és orvostudományokat is tanult, azonban nem orvosként vált elismerté, hanem költőként, drámaíróként és nagy reformkori gondolkodóként. 1837-ben a Magyar Tudományos Akadémia, 1841-ben a Kisfaludy társaság tagja lett. Hatalmas szerepe volt a Természettudományi Társulat megalakulásában is. 1843-ban a szarvasi evangélikus gimnáziumban kezdett tanítani, de mindeközben is publikált. Publicisztikái révén a kor nemzedékére – köztük Petőfire is - óriási hatása volt. Élete, szellemi öröksége és az egész reformkor előtt tisztelegve a község szülőházát emlékházzá alakította, melyet legutóbb 2006-ban újított fel pályázati támogatással Vanyola Község Önkormányzata.

Szalmavári sírkápolna

Lovászpátona felől érkeve a település határában, az alsószalmavári leágazásnál találjuk a Szalmavári sírkápolnát. A vadregényes környezetben szabadon álló, centrális nyolcszög alaprajzú, kupolás, vakolatlan tégláépületet Szalmavári Kovács János táblabíró leszármazottai építették a családnak neoreneszánsz stílusban, 140 évvel ezelőtt. A kápolna alatt 7 sugárirányú sírkamrát tartalmazó kriptá található. Az épülettömeghez DNY irányban alacsonyabb, nyeregtetős épületrész csatlakozik. Az évek során az országos védettség alatt álló épület állapota jelentősen leromlott: kifosztották, feldúlták, kriptáját meggyalázták. Jelenleg rendkívül romos, felújításra szorul.

Vanyola Község Önkormányzata mindent megtesz az épület megmentéséért. Már elkészültek a felújításhoz szükséges építészeti tervek. A falu vezetése bízik abban, hogy a valaha itt nyugvó Szalmavári Kovács családtagok – köztük Böröllei Nagy Szabó Ignác országgyűlési képviselő, az 1848-49-es szabadságharc aktív résztvevője, valamint Marosi Máday Izidor közigazdasági és gazdasági író, a magyar mezőgazdasági fejlődés élharcosa- méltó körülmények között valóban örök nyugalomra leljenek itt.

Római katolikus templom (Szent István király templom - Pápanyőgér)

Vanyola Pápanyőgér részén, annak központjában található a Szent István király római katolikus templom. A 18. század végén épült templom klasszicizáló későbarokk stílusú, ennek megfelelően a megjelennek az antik építészetre jellemző részletek, építészeti megoldások is. 1958-ban, a Bűnbánó Magdolna templom mellett a Szent István király templom is országos műemléki védetségben részesült.

Lakóház és gazdasági épület

A Petőfi utca 23. szám alatt, téglalábazatú vaskerítés és szépen ápolt előkert mögött áll közös telken, két épület. A nagyobbik, a telek jobb oldalán álló ház hagyományos, hosszanti elrendezésű, fehérre vakolt, mellvéd nélküli tornácos. Tetején cserépfedésű kontyolt nyeregtető. A telek bal oldalán egy újonnan épült, vagy átalakított ház áll, melynek falait szintén fehérre vakolták. Utcafronti oromfala igen karakteres, formáját tekintve barokk stílusú homlokzatot imitál, miközben a barokkra jellemző túldíszítettséget mellőzi. Egyetlen dísz a vakolatdíszes kerek szellőzőnyílás a középtengelyben.

Evangélikus templom

Az eredeti templom 1786-ban épült, 1790-ben szentelték fel, szintén ekkor épült a mellette álló iskola, a lelkész és a tanító lakása. Az évszázadok alatt a templom többször megújult: egyes részei leégtek, harangjait háborús okokból elvitték, mai felszereltsége hosszú évek anyagi gyűjtésének köszönhető. A templomot 2014-ben felújították, ekkor a teljes tetőszerkezetét is újjáépítették. Ma - a mellette álló lakóházakkal – a település meghatározó arculati elemei.

Szőlőhegy

A vanyolai szőlőhegy, a Csigei-hegy a belterületől ÉK-i irányban található, gyalogosan és kerékpárral is remekül megközelíthető. Mozaikos tájszerkezet, kisparcellás művelésmód, 50 hektárnál nagyobb szőlőterület és évszázadosnál is idősebb pincék jellemzőek a területre. Egyedi tájképe, ökológiai-, gazdaságtörténeti-, építészeti és kultúrtörténeti értékei miatt tájképi védelme megfontolandó.

TELEPÜLÉSKÉPI SZEMPONTBÓL MEGHATÁROZÓ TERÜLETEK

A kézikönyvben - a településképi követelmények megalapozására - meg kell határozni a település meghatározó településképi jellemzőit, a településképi szempontból egymástól jól elkülönülő településrészeket arculati jellemzőikkel és értékeikkel. Az eltérő karakterű területek lehatárolásának célja az, hogy a településkép, arculati jellemzők szempontjából hasonló területeken hasonló viselkedésmódokat javasoljon a kézikönyv. A területek lehatárolása egyrészt a település történeti fejlődésének, morfológiájának vizsgálatából, másrészt a helyszíni vizsgálatok eredményeiből születtek.

- Történeti településmag
- Falusias beépítésű terület
- Gazdasági területek
- Különleges beépítésre nem szánt területek
- Tartalék lakóterület
- Zöldfelület

Történeti településmag

Már az 1850-as évek elejére kialakult, elsősorban a Kossuth Lajos és a Vajda Péter utca környezetét valamint Pápanyőgér településszövetét foglalja magába.

Jellemzője a köznyelvben fésűs beépítésnek nevezett falusias beépítési mód, mely a hagyományos gazdálkodó lakókönyezetek egyik alaptípusa és részben sváb hatásra alakult ki. Keskeny, hosszú és utcára merőleges, többnyire azonos vagy hasonló méretű telkek egymás utáni sorolása és oldalhatáron álló beépítés jellemzi. Az épületek előkert nélkül nyílnak az utcára, míg telek oldalhatárán egymás után sorakoznak a lakó majd a gazdasági épületek. A hagyományos utcakép meghatározója, az utcai homlokzaton kontyolt vagy oromzatos tetőforma és a tömör deszka illetve falazott kerítések által létrejövő zárt épületsor.

A beépítés szabályossága a csatlakozó kisebb utcákban (Rákóczi utca, Táncsics utca) némileg oldódik, de a beépítés alapvető rendszerét ott is megőrzi.

Falusias beépítésű terület

A település történetileg kialakult településrészein túli településrészek, melyek jellemzően a 20. században alakultak ki (Petőfi Sándor utca, Árpád utca, alsószalmavári területek). Bár hagyományos építési móddal épültek, karakterük nem teljesen egységes. Itt váltakozva jelennek meg oldalhatáron és szabadonálló épületek. Az épületek jellemzően az utcavonaltól hátrahúzva előkerttel épültek, bár nem jellemző egyes helyeken megjelenik az előkert nélküli építés is. Az épületek kora is heterogénebb egyes házak a 20. század első felében, míg mások az 1945. utáni időszakban épültek, de egységesen, jellemzően magastetős kialakítással.

Gazdasági területek

A település gazdasági területeit elsősorban állattartó funkciójú területek alkotják, de e mellett kisebb vállalkozások illetve egyéb településgazdálkodási területek is ide sorolhatóak.

A területek jellemzője a gazdasági racionalitásból adódó területhasználat, mely sokszor heterogén és építészeti alacsony minőségű épületállománnyal párosul.

Egyéb különleges és beépítésre nem szánt területek

Az egyéb különleges és beépítésre nem szánt területek a településen az alábbiakat foglalják magukba:

- temető
- sportpályák
- egyéb belterületi zöldfelületek.

A területek mind sajátos karakterüket hordozó nagy területet elfoglaló területek, ahol elsősorban a zöldfelületek túlsúlya dominál. Ezeken a területeken az eltérő speciális használatból adódóan egységes jellemzők nem állapíthatók meg, de gondos építészeti megformálással, környezetalakítással kialakított épületek és épített környezeti elemek a különleges területek rendezett, kedvező képét segítik elő.

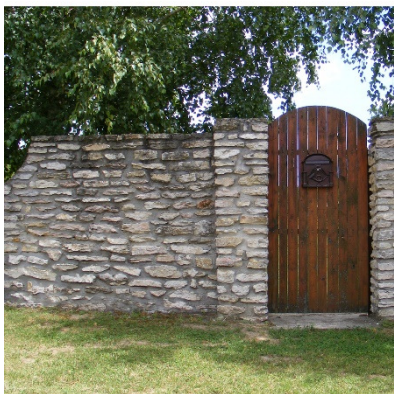

Egyéb, jellemzően külterületi beépítésre nem szánt területek

Vanyola beépített és beépítésre szánt területeit a település külterületei övezik. A domborzati viszonyok és a környezet természeti adottságai (vízfolyások, jellemző felszínborítás), határozzák meg az egyes külterületi területek tájhasználatának jellemzőit. Erdő területek (természetes vagy telepített), szántóföldek, gyepek és legelők, szőlőültetvények területei mellett természetes és mesterséges vizes élőhelyek is megtalálhatóak a külterületen. A település közigazgatási területének csak korlátozott része áll természeti védelem alatt, így a terület meghatározója a mezőgazdasági tevékenység, melyhez kapcsolódóan egy-egy gazdálkodáshoz kapcsolódó építmény is megjelenik.

AJÁNLÁSOK, KÖRNYEZETALAKÍTÁSI ÚTMUTATÓ

Vanyola község Településképi Arculati Kézikönyvének egyik legfontosabb feladata, hogy olyan módon **formálja a település arculatát** és a településen építkezni kívánók **szemléletét**, hogy nem egységes elvek mentén rögzíti az építési szabályokat, hanem példák, jó gyakorlatok segítségével igyekszik a település lakóit a helyes, illetve a település, a tájegység, a régió **környezetalakítási hagyományaihoz** illeszkedő viselkedésmód felé terelni. A település az elmúlt években tapasztalt korlátozott építési tevékenysége miatt a kézikönyvben megjelenő jó példák egy része környező, hasonló településképpel bíró településekről származik, melyek célja a példamutatás mellett a **tájegységi rokonságok** tudatosítása is.

Így a Településképi Arculati Kézikönyv **ajánlásait nem kell** és nem is lehet **kötelező érvényű előírásként értelmezni**. A Településképi Arculati Kézikönyv és ajánlásai nem írják felül és nem helyettesítik a település Helyi Építési Szabályzatát és az abban rögzített építési előírásokat. Célja sokkal inkább az, hogy az ott előírt számszerűsített (normatív) **szabályokat illusztrálja** és **segítsen a település lakosainak** illetve az építkezni szándékozókknak, hogy hogyan töltsék meg azt tartalommal.

AZ ÉPÍTÉS TÍZPARANCSOLATA (Meggyesi Tamás alapján):

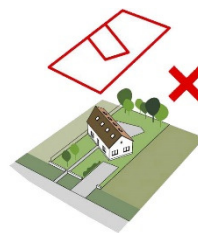
- I. Ismerd és szeresd meg településed sajátos környezeti karakterét és hagyományos építészeti elemeit!
- II. Ne csak a saját telkedet, hanem a település egészét is tekintsd otthonodnak! Ne feledd, hogy az építkezés közügy is!
- III. Az építkezéssel ne hivalkodjál, mert az nemtelenné tesz, és ráadásul tönkreteszi a környezetet!
- IV. Tekintsd mintának a hagyományos építési formákat!
- V. A telek beépítésénél ne csak házban, hanem udvarban és térfalakban is gondolkozzál!
- VI. Az udvart úgy tervezd, mint a nappalidat: ahol a diófa lombja szolgáltatja a tetőt!
- VII. Az oldalhatáron álló beépítés nem a szegénység, hanem a telek jó kihasználásának záloga!
- VIII. Ne tervezz garázst az utcára! Őseid se helyezték ide az istállót! Az utcai homlokzat a ház arca!
- IX. A településrendezési tervet, illetve a Településképi Arculati Kézikönyvet ne korlátnak, hanem jó szándékú segítő társnak tekintsd!
- X. A tervezéssel csak jó építésszt bízzál meg; szegény ember ne vegyen olcsó dolgokat, mert ráfizet!

Történeti településmagra és a falusias beépítésű területekre vonatkozó ajánlások

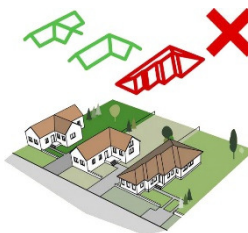
Az épületek telepítése

Oldalhatáron álló, egyszerű, utcára merőleges tömegforma alkalmazása ajánlott, a történeti településmagban előkert nélkül, utcavonalra kihúzott épületek, míg a falusias beépítésű területeken előkerttel. A falusias beépítésű területeken, ha a környezethez való illeszkedés megengedi szabadonálló épület elhelyezés is elfogadható.

Az épületek tetőformája

Egyszerű tetőforma alkalmazása ajánlott, mely figyelembe veszi az utcaképet és szomszédos hasonló nyeregtetős házak viselkedését is.

Az épületek tetőhajlásszöge

Hagyományos tetőformát követő tetőhajlásszög alkalmazása ajánlott, mely az egész településen közel azonos. Sem a túl alacsony, sem a túl magas tetőhajlásszögek nem illeszkednek a település meglévő képébe.

UTCAKÉP

Egy település **épített környezetének karaktere és arculata az utcaképekben is kifejezésre** jut, sőt annak az utcán jövő számára egyértelmű megfogalmazódása. Az utcakép elemei falusias beépítésnél a lakóépületek oldalhomlokzata valamint az esetek túlnyomó többségében tömör (falazott vagy deszka) kerítés. Ezt a képet gyakran gazdagítják az utcafrontra kiépült melléképületek is. Az utcák kiegyensúlyozott képét hasonló, de sohasem egyforma elemek szabályos, de sohasem mechanikusan ismétlődő mintája teszi olvashatóvá és emberivé. **A hagyományos lakókörnyezet** organikus jellegét elsősorban az adja meg, hogy **elmei** sohasem önállóan értelmezendők és sohasem egyediek, nem építhetők meg és **nem értelmezhetőek függetlenül a többi elemtől, együtt alkotnak egy települési karaktert, utcaképet**. A szabadonálló beépítés a hagyományos történeti beépítésekben idegen és ismeretlen, bár a 20. század második felének beépítéseiben egyre szélesebb körben elterjedt. A sokszor városias hatású folyamatosság titka egyrészt az oldalhatáron álló épülettömeg (ami egyidejűleg a szomszéd udvar egyik térfalát adja), másrészt a tömör beépítés. Az előkert általában ismeretlen, de néha előfordul, hogy az oromfal 3-4 méterrel a falazott kerítés mögött áll.

Az épületeink viselkedésében mindenekelőtt figyelembe kell vennünk a **környező épületek kontextusát**, viselkedését. Az alapvető szabályokon túl úgy helyezzük el az épületünket, ahogy azt a szomszéd is tette, **illeszkedjünk hozzá**. Ezzel az ő telekhasználatát is segítjük, de a sorolás révén a saját telkünket is hatékonyabban tudjuk kihasználni, nem utolsósorban egy egységesebb, **kiegyensúlyozottabb utcaképet** kapunk.

TELEKHASZNÁLAT, TÖMEGALKÉPZÉS

Az **oldalhatáron álló „hosszúházas” beépítés** a mezőgazdasági eredetű települések legősibb telekhasználati rendje. Az egyes helységek sorolásában nem csak **a bővíthetőség racionális elve**, hanem a magyar gondolkodásra egyébként is jellemző egyszerűség, az egymás mellé rendelés logikája is kifejezésre jut. Az elrendezés nagymértékben alkalmazkodik a magyar sík mezőgazdasági területek klímájához, így az épületek egyetlen, **a telek udvarára néző homlokzata mindig délre, délkeletre néz**. A fokozatos bővítés szükségletének kielégítését segíti a tornác, mely eleinte toldalék volt, majd később az épület szerves része lett.

HOMLOKZATKÉPZÉS, ANYAGHASZNÁLAT

A hagyományos magyar települési karakter sajátossága **az egyszerű tömegformálás** (utcára merőleges vagy utcával párhuzamos gerincű tető, egyes esetekben L alakú beépítéssel) melynek eredményeképpen **a homlokzatok egyszerű arányossága adja az épületek karakterét**, apró változatosságai pedig meghatározzák az utcában betöltött helyét. Ezt az egyszerűségekre való törekvést a mai építkezéseken is figyelembe kell vennünk!

Ezt az egyszerű tömegformálást jellemzően egyszerű, **helyi anyagokra, illetve helyi hagyományokra támaszkodó anyaghasználat** egészíti ki. Vakolt felületek, egységes kőburkolatok, téglaburkolatok, egységes kerámia tetőburkolatok, melyeket egy-egy jól megválasztott, igényes anyaghasználatú részlet (párkány, ablakkeretezés, tetőcsatlakozás, esővíz-elvezetés) egészíti ki, szinte a ház díszeként is funkcionálva.

Az épületek **színei** általában **visszafogottak**. A korábbi, jellemzően mezőgazdasági területhasználat a puritán és célszerű anyaghasználatot részesítette előnyben a túldíszítettség helyett, mely az épületek színezésében is megjelent. **A magyar településkép** nyugodt tisztasága így jellemzően egyszerű, **visszafogott színekkel** operál, melyre bármilyen épített környezeti elem létrehozásakor ma is törekednünk kell.

TORNÁCOK

A hagyományos magyar vidéki építészet egyik **legkarakteresebb épületeleme a tornác** (vagy gádor, vagy ambitus), melynek hasznossága sok szempontból is megkérdőjelezhetetlen. Ez az oszlopokkal, pillérekkel, boltívekkel alátámasztott fedett átmeneti helyiség, eredetileg közlekedési, emberi tartózkodási, raktározási céllal jött létre, illetve a ház bővíthetőségét is lehetővé tette. Sokrétű használhatósága révén Magyarország teljes területén elterjedt. A tornácok a népi építkezésben **díszítő-térképző művészi kifejezőmód** középpontjába került, és bár anyaghasználata, kialakításának módja tájegységenként településenként változik, alig található két egyforma tornácos ház. Sok szép példája Vanyolán is megtalálható, a „falusias beépítésű, történeti településmag” karakterének meghatározó eleme. Itt a településen a tornácok elsősorban téglapillérekkel készültek, egyenes záródással néhány ritka esetben árkádívekkel.

A mai kortárs épületfelújítások esetén is a tornác az épület közlekedésének lelke tud maradni, miközben a déli oldal felől árnyékot biztosít a mögötte sorolódó lakóhelyiségeknek. Bármilyen felújítás, átépítés során érdemes azt megtartani és hasznosítani, akár szélsőséges esetben annak beüvegezésével is.

A tornác használatával és a megtartásával ugyanakkor létre tud jönni **a lakóépület és az udvar funkcionális egysége**, azok egymás kiegészítésévé és folytatásává tudnak válni.

AJTÓK, ABLAKOK, RÉSZLETEK

A **lakóépületek használhatóságának és komfortjának** egyik alapvető meghatározó eleme azok a nyílászárók, melyek a külső és belső tér között, biztosítják az átláthatóságot és az átjárhatóságot. Miközben a hagyományos lakóépületek esetében mind a technológiai, mind az anyagi lehetőségek figyelembevétele miatt az ablakok, ajtók mérete a lehető legminimálisabbra szorítkozott, a mai komfortigényeknek megfelelően ezeket igyekszünk a lehető legnagyobbra kialakítani.

Ugyanakkor **a nyílászárók egy épület karakterét, megjelenését is alapvetően befolyásolják.**

A hagyományos zártabb épületek, kisebb ablakaikkal az utcaképek karakterét is meghatározzák, a „falusias történeti településmag” területén az utca felé így törekedni kell a kisebb ablakok kialakítására, míg az „falusias beépítésű területek” esetében ez oldódhat, nagyobb nyílászárók az utcai előkert felé is fordulhatnak.

Az ajtók, ablakok, kapuk a sokszor puritán kialakítású **ház díszei** is. Az egyszerűbb falusias beépítéseknél is megjelennek azok az ablakkeretezések, díszes deszkakapuk melyek a helyi kultúrák díszítőkedvének tárgyaivá váltak és melyek egy-egy településrészt karakterét is meghatározhatják. Hagyományosan **gazdag a részletképzésükkel**, a hozzájuk kapcsolódó ablakpárkányokkal, szemöldök kialakítással a ház meghatározó alkotóelemeivé válnak, ezért azokat lehetőség szerint mindig meg kell tartani és felújítani, vagy hasonló részletgazdagságú elemekkel kell pótolni!

UTCAI KERÍTÉSEK

Az utcai kerítések fontos szerepet töltenek be, mivel **jelzik a magánterületek és közterületek határát**. Sőt, – az esetek túlnyomó többségében – nemcsak jelzik a határt, hanem áthatolhatatlanná is teszik. Ezért településeinken manapság el sem képzelhető „kerítésmentes” utcakép. Éppen emiatt – az épületek és az élő elemek látványa mellett – kiemelt figyelmet kell fordítani esztétikájukra. Ebben talán a legfontosabb rendező elv **az egységes összképre való törekvés**. Ez elsősorban azt jelenti, hogy a kerítés – magassága, formája, áttörtsége, osztásának ritmusa, anyaga, színe – illeszkedjen a településen történelmileg kialakult hagyományokhoz, és nem mellesleg a mögötte vagy mellette lévő épülethez.

Általánosságban elmondható, hogy minden településnek megvan a jellemzően kialakult kerítés anyaga és formája. Ezeket bátran használhatjuk mind a történelmi településrészekben, mind az új beépítéseknél.

A kapuk – funkcionális szempontból – még talán fontosabbak, mint a kerítések, mivel ezek **a megérkezés, a vendégfogadás első élményét adják**. Ezért legyenek hangsúlyosak, de ne legyenek hivalkodóak. Céljukat tekintve két típusuk van: személy- és gépkocsi bejáratok. Ezek létesülhetnek együtt vagy külön-külön, de a lényeg a jó arányok megtalálása.

A jó arány nemcsak a felületek és a hosszanti osztások esztétikus ritmikusságának megtalálását jelenti, hanem a túldíszítettség és a túlzott puritánság közötti középutat is.

A kerítések és kapuk kialakításakor – az egységes és jellemző településképp megőrzése vagy visszaállítása érdekében – **az alábbi elvek szerint igyekezzünk eljárni:**

1. teljes magasságában zárt kerítéseket általában csak oldalhatáros beépítési módnál alkalmazzunk, szabadonálló beépítésű telkeknél inkább a részben áttört kerítéseket építsük
2. egy telekhatár mentén az átlátható anyagokból lehetőség szerint csak egyet, az átláthatatlan anyagokból kettő típusnál többet ne használjunk (kapu anyaga eltérhet)
3. a kapukat kétoldalt jelezzük egy-egy – látványban kiemelt – pillérrel, mely által a bejárat helyének jelentősége is kiemelhető, de azért ezek illeszkedjenek a többi pillérhez is
4. a postaládák, házsámok, névtáblák, világítótestek helyének és kinézésének eldöntésénél is rendszerben gondolkodjunk
5. az anyagok nagy részénél legkevésbé akkor tévedünk, ha azok természetes színét tartjuk meg (javasolt anyagok: terméskő, tégl (vakolt vagy vakolatlan), fa, kovácsoltvas, drótfonat, műkő, beton)
6. kerüljük a műanyagok, nádszövetek, hullám- vagy trapézlemezek, fémipari hulladéklemmek, betonvasak, többféle vagy harsogó színek alkalmazását, léckerítésnél kerüljük a ballusztrád-jellegű profilokat, deszkakerítésnél viszont kivágott népi motívum nem kerülendő (ha kerítésünk Haidekker-fonatos, igyekezzünk azt megőrizni és ne váltsuk le műanyagbevonatos drótfonatra)
7. ha műszakilag szükséges, a fedkövek szakszerű vízorros kialakítására kiemelten figyeljünk, viszont ne használjunk szögesdrótot és a falak tetején üvegszilánkos védelmet
8. a műszaki kialakításnál vegyük figyelembe a könnyű fenntarthatóságot
9. ha kerítésünk zavaróan átlátható, a belátás akadályozására a növényzet telepítése javasolható, de a kerítés menti sövény-sáv távolságának meghatározásánál figyeljünk a növényfaj növekedési erejére
10. a kerítésre csak úgy futtassunk kúszónövényeket, hogy azok sem a kerítést ne tegyék tönkre, sem a járdán való haladást ne akadályozzák (pl. drótkerítésre ne futtassunk trombitafolyondárt vagy lilaakácot)

MAGÁNTERÜLETEK - VIDÉKI KERTEK

ÁLTALÁNOS AJÁNLÁSOK

Nemcsak az épület, hanem a kert is az épített környezet része, az élettelen elemek élettel való megtöltésének biztosítója.

Telek és épület: egymás nélkül elképzelhetetlenek, ezért nagyon fontos a telek és az épület jó viszonyának, az optimális építési helynek a megtalálása. Ehhez nagyon fontos feladat az épületrészek és a kertrészek tájolásának és egymáshoz való viszonyának, vagy egymástól való függetlenségének a meghatározása.

Épület és kert: csak egymással harmonikus egységben képesek működni, ezért illeszkedniük kell egymáshoz.

A kert maga: nemcsak a lakóházzal, hanem saját magával is összhangban kell lennie, mert csak így tudja feladatát tökéletesen ellátni. Növényzetének, mint élő alkotórészeinek és berendezési tárgyainak, mint élettelen alkotórészeinek is illenie kell egymáshoz.

Ahogy az épületet, úgy a kertet is meg kell tervezni (ha nem is feltétlenül szakembernek, de legalább mi magunknak), mert ahogyan a ház a zárt térben, úgy a kert a szabad térben lévő kellemes tartózkodásunk színhelyévé kell, hogy váljon.

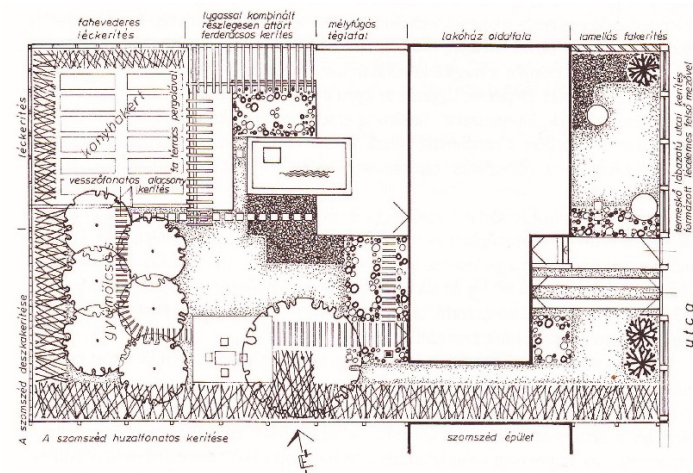
Elsősorban meg kell határozni a kert funkcióját/funkcióit, mint:

- díszkert
- pihenőkert
- játszókert
- sportkert
- haszonkert (zöldséges, gyümölcsös, háziállatok).

A különböző funkciójú kertrészeket javasolt elválasztani egymástól, legalább a dísz- és haszonkertet – e kettőt nem ajánlott vegyíteni (pl. nem szép egy virágoskert fölé magasodó almafa, vagy egy sor hagyma mellett egy sor tulipán).

Az elválasztás lehet:

- valós/fizikai: pl. egy magasabb kerítés
- csak jelzés értékű: pl. egy alacsony sövényisor
- csak vizuális: pl. egy sor szőlő.

Az építési szabályozás máshogy csoportosítja a kerteket, mely szétválasztás – bár más szempontból, de – szintén fontos. Ilyenek az:

- **elő-**,
- **oldal–**,
- **és hátsókert.**

Az előkert jellemzően a díszkert helye. A közterületekről, az idegenek számára ez a legláthatóbb része kertünknek, ezért legyen kiemelkedő díszértéke, de intimebb teret igénylő funkciót – mint pl. pihenőkert – ne helyezzünk ide. Miután ez a kertrész **„kifelé mutat”**, ezért a településképet – saját kertünkéből – leginkább ez befolyásolja, ezért ez legyen a leglátványosabb és a legigényesebben fenntartott területe telkünknek. Ha a telek adottsága olyan, az előkertet lehetőleg ne is határoljuk el a közterülettől kerítéssel.

Az oldalkert a valóságban az elő- és a hátsókert **„között”** helyezkedik el. Oldalhatáron álló beépítésnél a teleknek csak az egyik oldalán, szabadon álló beépítésnél pedig mindkét oldalán kialakul. Ha az oldalkert gazdasági udvarként szolgál, akkor leginkább közlekedési és raktározási célú, a lakóépületek hátsó szárnyainak és a hátsókert megközelítésének, a gépkocsi parkolásnak a színhelye. De szükség esetén lehet itt jó helye akár a játszókertnek, akár a pihenőkertnek is.

A hátsókert jellemzően a haszonkert elhelyezésére szolgáljon. De helyet kaphat itt is a pihenőkert, játszókert, és különösen valamilyen sportcélú használat, mint pl. egy gyepes labdázó- vagy tornatér. Ez telkünk **„befelé mutató”**, intimebb része, közterületről rendszerint nem látszik. Ennek ellenére azért szomszédjainkra tekintettel e hátsó kertészben is figyeljünk arra, hogy zavaró látványt nyújtó építmények (pl. fóliasátor), depóniák (pl. trágyadomb) ne legyenek itt (sem), vagy legalábbis ne legyenek láthatók.

A fenti általános ismertetés után nézzünk néhány további olyan ajánlást, melyeket célszerű megfogadni kertünk kialakításánál vagy felújításánál!

A növények helyének és méretének meghatározásakor mindenképpen vegyük figyelembe

- mind a lakóépület nyílászáróinak (ablakok, ajtók) helyét,
- mind a kertrészek és az azokat összekötő kerti utak nyomvonalát.

Azok ne sötétítsék el a szobákat, vagy ne álljanak útjában az optimális közlekedésnek.

Ugyanakkor adódhat olyan helyzet is, hogy egy meglévő nagyon szép és egészséges fa helyzetét vesszük figyelembe a lakóépület helyének, vagy legalább nyílászáróinak meghatározásakor.

Azonban ne csak új növényzet ültetésével kalkuláljunk, hanem mérjük föl **a meglévő jó állapotú fásszárú növényeket** is és lehetőség szerint **őrizzük meg** azokat. Ezek sokat jelenthetnek a kertünk azonnali látványában és használatában, míg a frissen telepített növények csak sok év múlva érik el a habitusuknak megfelelő méretet.

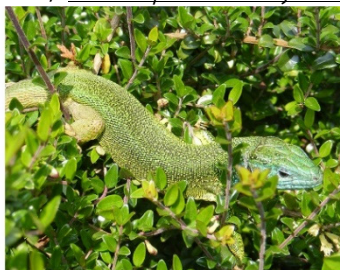

Legyünk kiemelt figyelemmel arra, hogy a növényzet

- **mérete** a környezetének méretét is befolyásolja (nagyobb növény „kicsinyíti”, kis növény „nagyítja” a körülötte lévő tárgyakat)
- **kifejlődött kori habitusától** függ az általa igényelt tő- és sortávolság (bár ültetéskor még kicsi a fa, de – jó esetben – minden irányban sokszorosára fog nőni)
- fajainak összeállítása **tükrözze vissza az évszakokat** (hogy kertünk az év minden szakában változatos látványt nyújtson)
- különböző adottságaikból fakadóan a **legkülönbözőbben tudnak díszíteni**, pl.:
 - színükkel: más-más virág-, levél-, termés-, kéreg-szín
 - habitusukkal: szabálytalan vagy szabályos-szerű (pl.: oszlopos, gömb, ernyős, tojásdad, lecsüngő stb. lombkorona)
 - vegetációs idejükkel: örökzöld = egész évben folyamatos, de kevésbé látványos díszítés, vagy lombhullató = időszakos, de hatásosabb díszérték
 - alakzataikkal: más-más virág-méret, levélalak, termés-méret és -alak, kéregtípus stb.

És mindezek után arról se feledkezzünk el, hogy flóránk (növényvilág) egyben faunánk (állatvilág) élőhelye is, melyek szintén sok örömet tudnak okozni (sünök, mókusok, cinegék, nyuszik stb.). Növényeinkkel óvjuk állatainkat is!

RÉSZLETEKRE VONATKOZÓ AJÁNLÁSOK

A KERT ÉLETTELEN RÉSZEI

Kertünkhöz illeszkednie kell a szabadtéri berendezési tárgyakkal is. Ezért ezen tárgyak beszerzésénél és elhelyezésénél vegyük figyelembe:

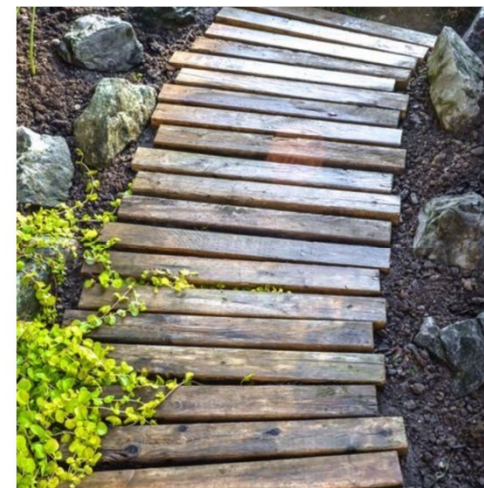
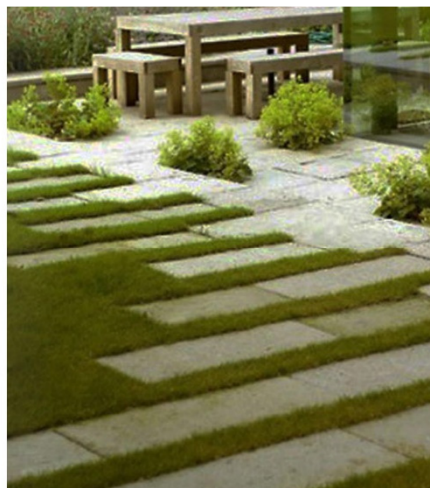
- színüket,
- anyagukat,
- formájukat,
- méretüket.

A burkolatok típusának/típusainak eldöntésénél a következőket kell mérlegelni:

- a szilárd burkolat nagyobb teherbírású, de nehezebben bontható, felújítható, vízelvezetése problémásabb
- az ömlasztett burkolat jellemzően kisebb teherbírású, de könnyebben bontható és visszaépíthető, részben vízáteresztő is
- a gyephezagos burkolatok csak kisebb forgalomnál használhatók, mert különben a gyeppel kikopik
- a kiselemes (beton) térkövek megfelelően tömörített ömlasztett aljazaton is nagy teherbírásúak, ugyanakkor könnyen bonthatók és helyreállíthatók
- a faburkolat nagyon hangulatos, de fenntartásigényes és gyorsan tönkremegy.

Kerüljük a feltűnő színű burkolatok alkalmazását!

A szeméttároló edényeket lehetőleg minél kevésbé látható, ugyanakkor jól megközelíthető helyre helyezzük. Részesítsük előnyben a szelektív hulladékgyűjtést és a hulladékok minél nagyobb arányú hasznosítását (pl. komposztálás, visszaváltható göngyölegek vásárlása stb.), még akkor is, ha településünkön nincs szervezett szelektív gyűjtés.

A **kerti építmények** (pergola, szaletli, fólíasátor, üvegház, télikert, nyári konyha, kemence, füstölő, pince, szerszámtároló, kút stb.) elhelyezésénél vegyük figyelembe, hogy azok látványa inkább zavaró vagy éppen hangulati eleme kertünknek és ennek ismeretében helyezzük azokat közel a hozzájuk kapcsolódó kert- vagy házrészekhez.

A **padok, asztalok, székek** lehetőleg egy típusúak legyenek és praktikusabbak, ha nem helyhez kötöttek, hanem oda tudjuk őket mozgatni, ahol éppen a legnagyobb szükség van rájuk.

A **szegélyezések** növelik a kert rendezettségének érzetét. Legalább az ömlesztett anyagok elválasztására (pl. kavicsburkolat és gyep közé stb.) mindenképpen helyezzünk ilyeneket.

A KERT ÉLŐ RÉSZEI

A fák (=lombkorona-szint) – függőleges és vízszintes méretüknél fogva is - a kert látványában a leginkább meghatározó elemek. Éppen ezért ezeket telkünk széleire ültessük, természetesen úgy, hogy szomszédjainkat se az árnyékolásukkal, se a szemetelésükkel, gondozásukkal ne zavarjuk. Az előkertben egyértelműen díszfa, a hátsókertben egyértelműen gyümölcsfa, az oldalkertben pedig igény szerint bármilyen fa ültetése elképzelhető, de igyekezzünk a két másik kert között fokozatos átmenet képzésére.

A cserjék (=cserjeszint) – funkciójukat tekintve – két részre oszthatók: sövénycserjék vagy szoliterek. A sövénycserjéket szintén a telekszélekre telepítjük, ügyelve arra, hogy azokat metszeni is kell, úgyhogy tartsunk kellő sortávolságot a kerítésektől. Telken belül is létesíthetünk sövényt, de az inkább csak jelzőként szolgáljon, pl. a különböző funkciójú kertrészek határán. A szoliterek azok a nagy díszértékű cserjék, melyeket rendszerint egymagukban ültetnek, ahol jól érvényesül látványuk, és jellemzően nem kell (de szükség esetén lehet) metszeni őket.

A talajtakarók (=gyepszint) azon növények, melyek növekedési típusa olyan, hogy a - talajt valamilyen célból – be tudják fedni. Ilyen cél általában: a rézsűk védelme, vagy ahol a gyeper (pl. árnyékvetés miatt) nem marad meg, vagy a sövény és a gyeper közötti átmenet képzése stb.

A gyeper (=gyepszint) a kert legalacsonyabb növény szintje, faj/fajtaállománya vegyes, vagyis túlnyomó része egyszikű füvekből áll, de található benne kétszikű évelők-egynyáriak is. Gyepes részeket inkább a kert belseje felé alakítsunk ki, viszonylag egybefüggő, nagyobb felületekkel, melyek nyírását nem akadályozzák az itt-ott elültetett szoliter cserjék vagy fák. A vidéki kertekben nem jellemző ennek „pázsit” nevű megjelenési formája, melynek követelménye, hogy kizárólag egyszikű fűfélékből álljon. Viszont fontos a gyepfelületek rendszeres nyírása, tápanyag-utánpótlása, felületése, szellőztetése, mert az elhanyagolt gyep jelentősen rontja a kert esztétikáját!

Az évelők, egynyáriak (=gyepszint) kertünk legfeltűnőbb dísz adó elemei, ugyanakkor a leginkább kézimunka igényesek. Épp ezért ezeket legfőképpen az előkerti díszkertbe, illetve az intenzíven használt területrészek közvetlen közelébe – „a kevesebb néha több” elvét szem előtt tartva - telepítjük. Ügyeljünk arra is, hogy feltűnő színeik harmonizáljanak!

A KERTEKBE AJÁNLOTT NÖVÉNYFAJOK

FÁK

Ajánlott fajaik az utcák, illetve közterek, közparkok, közkertek leírásánál találhatóak meg, mert a házikertben – mint urbanizált környezet – majdnem csak az azt használók igénye kell, hogy meghatározza, milyen fajt/fajtát ültessenek.

CSERJÉK

<i>Hydrangea macrophylla</i>	hortenzia	(1)
<i>Hibiscus syriacus</i>	mályvacserje	(2)
<i>Syringa vulgaris</i>	közönséges orgona	(3)
<i>Viburnum opulus 'Roseum'</i>	labdarózsa	(4)
<i>Paeonia officinalis</i>	(piros) bazsarózsa	
<i>Amygdalus triloba 'Multiplex'</i>	babarózsa/szilvarózsa	(5)
<i>Lavandula angustifolia</i>	levendula	(6)
<i>Rosmarinus officinalis</i>	rozmaryng	
<i>Rosa sp.</i>	rózsák	(7)

KÖZTERÜLETEK - UTCÁK, TEREK, TEMETŐK

ÁLTALÁNOS AJÁNLÁSOK

A közterületek esztétikája különösen fontos településünk számára, mert

- egyrészt a mi magunk (ittlakók) közvetlen környezetét adja
- másrészt az idegenek (látogatók) leginkább ezek látványán keresztül formálnak képet községünkről.

A közterületek folyamatos jókarban-tartása és fejlesztése együtt kell, hogy járjon a hagyományos településkép megőrzésével. Ennek során figyelni kell a településkép tájba-illesztésére, lehetőleg fokozatos átmenetet kell képezni a beépített területektől a be nem épített területek felé. Kiemelten fontos a közterületek megjelenésnél a **rendezettség=harmonikusság=egységesség** érzete, melyet mind a település belsejében, mind azon kívül éreznünk és törekednünk kell rá, egészen a szomszéd település határáig (sőt, azon túl is, de ez már a másik község felelőssége). A felújításoknál és az új fejlesztéseknél, majd ezeket követően a szakszerű és folyamatos fenntartás során ezt az egységes megjelenést ajánlott következetesen és hosszútávon végigvinni.

A közterületek csoportosíthatók:

- vonalas (utcák stb.) és
 - térbeli (terek stb.) elemekre
- vagy más csoportosításban az alábbi részei vannak:
- burkolatok,
 - „berendezési” tárgyak,
 - közműhálózat,
 - közúthálózat, vasút (ez utóbbi csak közterületnek látszik, de valójában nem az),
 - növényzet.

A közterületek felújításánál vagy kialakításánál az egyik leglényegesebb szempont a **funkciók, használati módok és idők egyértelmű elválasztása:**

- közlekedési vagy tartózkodási célú használat
 - o ha közlekedési, akkor gépjárműves vagy gyalogos közlekedésű
 - o ha tartózkodási, akkor dísz, pihenő, sport, játszó vagy rendezvényi célú (vagy ezek kombinációi)
- burkolt és növényesített (zöld-)felületek és arányuk
- intenzív vagy extenzív használat
- állandó vagy időszakos használat

Az épített elemek egységességének igényén túl legalább olyan fontos a **növények** (fásszárúak) **kiválasztása**. Tekintettel arra, hogy ez a kiadvány inkább a települések belterületére vonatkozóan ad ajánlásokat, ezért ezeken a területeken kevésbé fontos szempont a honosság-tájidegenség mérlegelése, hiszen a beépítésre szánt területek egy olyan erősen urbanizált környezetet képeznek, ahol fölösleges kényszer lenne a honos növényzet erőltetése. Ezért a fásszárú növényzet kiválasztásánál inkább az a szempont legyen meghatározó,

- mely faj érzi jól magát (mert közterületen a környezeti kitettség még nagyobb, mint magánterületen),
- de inváziós fajokat (pl. bálványfa (köznév: ecetfa), ostorfa, amerikai kőris stb.) azért mégse használjunk!

RÉSZLETEKRE VONATKOZÓ AJÁNLÁSOK

A KÖZTERÜLETEK BURKOLATAI

A burkolatok tervezésénél vagy kivitelezésénél az alábbiak a legfontosabb szempontok:

- a burkolt felületek többi felülethez való megfelelő arányának megtalálása
- szilárd vagy vízáteresztő szükséges inkább
- a burkolóanyag javíthatósága, fenntarthatósága, tartóssága mérlegelése
- akadálymentesség indokoltsága/kötelezettsége
- esztétikai kérdések (visszafogott, semleges színek alkalmazása javasolt)

A KÖZTERÜLETEK BERENDEZÉSI TÁRGYAI

Közterületi szabadtéri berendezési tárgyak jellemzően a reklámhordozók, útbaigazító táblák, KRESZ táblák, utcatáblák, útszéli-útterelő korlátok, pillérek, hidak, szeméttartók, padok, asztalok, köztéri művészeti alkotások, emlékművek, kutak, térvilágítás, kerékpártartók stb. Ezek némelyikének megformálását jogszabály írja elő (pl. KRESZ tábla), némelyiket nem lehet rendszerbe foglalni (pl. művészeti alkotás), de amelyikeket lehet (pl. padok, térvilágítás stb.), azokból célszerű egy típusból, egy termékcsaládból származókat alkalmazni a település teljes területén, mert ez is elősegíti az egységesség látványát, ezáltal a településkép esztétikus megjelenését.

A KÖZTERÜLETEK KÖZMŰHÁLÓZATAI, VASÚT

A közterületek esztétikájának egyik kulcsfontosságú problematikája a **közműhálózat tájbaillesztése**, melyen belül a legproblematicusabb a légvezetékekre és a vízvezetékekre olyan műszaki megoldást találni, mely minél kevésbé rombolja a táj- és településképet, ugyanakkor nem túl drága. Ennek érdekében - lehetőség szerint – **kerüljük**:

- újabb légvezetékek elhelyezését = helyezzük előtérbe a földvezetékek létesítését,
- a zárt csatornás vízvezetési megoldást = preferáljuk a nyílt, gyepes (nem burkolt) árkok kiépítését.

A nyílt árkos vízvezetés fölötti

- gépkocsi áthajtók egységes műszaki megoldásúak legyenek,
- gyalogos átvezetések lehetőség szerint egyben épüljenek a gépkocsi-áthajtókkal.

Ahol vasúti pálya, megálló, vasúti terület található, ott

- érjük el, hogy a MÁV az igényeinknek megfelelően tartsa fenn a területét,
- emellett mi is tartsuk karban a saját, vasút felé eső területünket.

A KÖZTERÜLETEK NÖVÉNYZETE

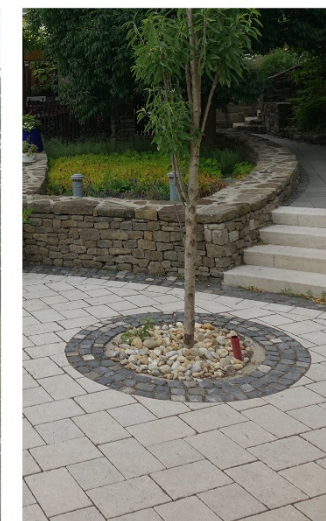
A közterületeken alkalmazott növénytipusok közül a legnagyobb jelentőségűek:

- vertikális szempontból a faszorok és magasabb cserjék
- horizontális szempontból a talajtakarók és lágyszárúak (egynyáriak, évelők).

A nagyobb környezeti kitettség miatt **tűrőképesebb** fajok legyenek választva, mint a magánkertekbe. Az újonnan ültetett fák

- törzsmérete (1 m magasan mérve) min. 5 cm legyen,
- kikarózása
 - o a törzs vastagodását nem akadályozó és
 - o a széltörést, törzsdőlést akadályozó módon történjen,
- öntözési lehetőségének kiépítése ajánlott.

A közterületekre javasolt fajok felsorolása az utcáknál, ill. a közterek, közparkok, közkerteknél található.

UTCÁK

A fasor

- legyen egységes (egyazon díszfa fajtából álljon), ha az út főút
- lehet vegyes (leginkább gyümölcsfák), ha az út mellékutca.

Ha az út/utca

- széles, akkor
 - o a zöldsáv elválaszthatja a közutat és a járdát valamint nagy lombkoronájú faj is telepíthető
- keskeny, akkor
 - o kellő szélességű zöldsáv már nem fér el, ezért nem kell erőltetni a kialakítását
 - o csak szűk utcák fásítására alkalmas faj telepíthető, a járdában elhelyezett faverem-rácsba.

A zöldsáv

- ne gyepes legyen, hanem fásszárú talajtakaró vagy alacsony fedőcserjékkel betelepített
- számára csapadékvíz-hozzávezetést biztosítsunk.

Ha a zöldsáv

- felszín alatti (zárt) csatornás vízelvezetés mentén van, akkor magasságban emelkedjen ki az úttest szintjéből
- nyílt árkos vízelvezetés mentén van, akkor arra folyjon a csapadékvíz az úttestről és a járdáról is.

A fásításnál **a közműnyomvonalak vízszintes irányú és magassági figyelembe vétele** is elkerülhetetlen (mind a meglévő utak fásításánál, mind új utcák kiszabályozásánál), mert ez „engedi meg”, hogy

- szimpla vagy dupla fasor, illetve
- alacsony vagy magasra növekvő fák telepíthetők.

Nagyon fontos a fák

- **kifejlődött kori habitusának figyelembe vétele** a tőtávolságuk meghatározásánál, illetve
- számára **szabad talajfelület biztosítása** (zöldsávban vagy faverem-ráccsal) és a csapadékvíz hozzávezetése vagy öntözés biztosítása.

UTCÁKBA JAVASOLT FÁK

A főutakon **fasornak kifejezetten alkalmas fajokat telepítsünk** csak:

Tilia sp.	hárs	(1)
Fraxinus sp.	kóris	(2)
Quercus sp.	tölgy	(3)
Sorbus sp.	berkenye	(4)
Acer sp.	juhar	(5)
Corylus colurna	törökmogyoró	(6)

Termésükkel szemetelő dísfákat (pl. japánakác, vadgesztenye) inkább ne ültessünk, hacsak az nem gyümölcsfa – akkor viszont szedjük le az érett gyümölcsét, hiszen valószínűleg ezért telepítettük. De gyümölcsfákat inkább csak az alsóbbrendű utcákba ültessünk. Színes levelű dísfákat fasornak ne, csak szoliternek (magában álló) ültessünk!

KÖZTEREK, KÖZPARKOK, KÖZKERTEK

A közterek, közparkok, közkertek a település életének nagyon fontos terei, mert **(szabadtéri) közösségképző és –megtartó erejük van**. Míg az utak a haladást=közlekedést, ezek a megállást=ott-tartózkodást kell, hogy szolgálják.

A település

- belsejében lévők inkább díszítő, pihenő célúak
- külsőbb területein lévők inkább sportolási, rendezvényi célúak legyenek.

A játszóterek mind a belsőbb, mind a külsőbb területeken előfordulhatnak, elképzelhetők.

Ezek a teresedések **rendszerint történelmileg alakultak ki**. Mivel jelenleg sajnos kevesebb lehetőség van újak kialakítására (és sok helyen elég is a meglévő), ezért fontosabb, hogy a már meglévőknél törekedjünk

- a szükséges és lehetséges funkció(k) megtalálására
- a funkció(k) szakszerű kiépítésének és fenntartásának biztosítására.

Ehhez át kell gondolni, illetve föl kell mérni

- a potenciális használók igényeit, számát
- az igényelt és indokolt használat típusát/típusait, időszakát/időszakait és intenzitását.

Kialakításuk vagy felújításuk esetében mindenképpen javasolt szaktervező igénybe vétele.

KÖZTEREKRE JAVASOLT FÁK

Az utakkal, utcákkal ellentétben e területeken inkább a **szoliternek alkalmasabb fajokat telepítsük:**

Fagus silvatica 'Atropunicea'	vérbükk
Liriodendron tulipifera	tulipánfa
Carpinus betulus	közönséges gyertyán
Platanus hispanica	juharlevelű platán
Padus avium	májusfa

TEMETŐK

A temetők „jó-léte” nagyon fontos **az identitástudat megtartása** érdekében. A temető lehetőség szerint minél tájbaillesztettebb legyen, a sírok elhelyezésénél kerüljük a zsúfoltságot. Az elhagyott sírkövek méltó elhelyezésére alakítsunk ki emlékparkot vagy a működő temető egyik részén, vagy – ha van - a régi temetőt újítsuk föl kegyeleti parkként. A régi sírköveket és fölirataikat megfelelő fenntartással őrizzük meg (erre lehetőség szerint biztosítsunk anyagi fedezetet az önkormányzat költségvetéséből vagy támogatók adakozásából) – ez is egy közösségképző tevékenység lehet. A temetőekben található egyedi értékek (haranglábak, világháborús emlékművek, síregyüttesek, régi kutak, kapuk, kripták stb.) megőrzésére kiemelt figyelmet fordítsunk. A temetőekben egységes növényzet telepítése nem feltétlenül szükséges, de a sírok „háttereként” lehetőleg homogén gyepfelület szolgáljon minél kevesebb burkolattal. Esetleg a ravatalozóhoz vezessen egységes fasor a főbejárattól. A temető főbejratánál legalább az átlagosan szükséges gépkocsi-mennyiség számára legyen parkoló kialakítva és legyen biztosított az öntözés.

Egyéb, jellemzően külterületi beépítésre nem szánt területek - ajánlások

A település teljes külterületén – bár védettség alatt csak korlátozott mértékben áll - **a táj karakterének**, jelenlegi jellemzőinek **megőrzésére** (pl. látványvédelem) **kiemelt figyelmet kell fordítani**. A meglévő természetes és művi tájértékkel bíró elemeket, a táj hagyományos használatához illeszkedően kell, lehetőség szerint, megőrizni. Az értékek megőrzése érdekében védett területekre új épületek nem építhetők, míg más területeken a beépítésre kijelölt területeken a hagyományok figyelembevételével, a táj karakteréhez illeszkedő, kellő körültekintéssel megtervezett épületek elhelyezhetők.

A tájba illesztett épületeknél – legyen az lakás vagy üdülő célú, esetleg gazdasági rendeltetésű épület – különös figyelmet kell fordítani a minőségi anyagok használatára, a helyi építési hagyományok figyelembevételére és az átgondolt, környezetet nem károsító megvalósításra.

HELYI ÉS KORTÁRS JÓ PÉLDÁK

Hagyományos beépítésű lakóház felújítása Kékkúton

A meglévő ház értékeit megtartva és a kortárs építéset eszközkészletét felhasználva újítták fel az utcavonalon álló, azzal párhuzamos gerincű családi házat.

A hagyományos építőanyagok használatának, az egyszerű tömegformálásnak és a hagyománykövető, letisztult homlokzatképzésnek hála, az épület új formájában is illeszkedik a falusias lakókörnyezetek léptékébe és karakterébe.

Oldalhatáron álló beépítésű lakóház, Ajkarendek

Attól, hogy házuk újépítésű, még illeszkedhet a település képébe. Tiszteletben tartva a helyi építési szokásokat, hagyományos építőanyagok felhasználásával és egyszerű tömegformálással ez a lakóház kihasználja az oldalhatáros beépítés előnyeit, miközben karakterében és léptékében is illeszkedik a falusias lakókörnyezetekbe.

Borospince, Pécsely

Tájba simuló, egyszerű megjelenésű épület. Tömege egyszerű, természetes anyagokból épült: a homlokzat terméskő falazattal, a nyílászárók körül mészke kerettel, a tető világos színű, bontott agyagcserép fedéssel készült.

A teraszt és az épített kerti grillezőt pergola és a ráfutó növények árnyékolják.

Kortárs, de hagyományos formákból és helyi anyagokból építkező nyaraló, mely természetes módon illeszkedik a falusias lakókörnyezetek léptékébe és karakterébe.

Orvosi rendelő, Nyárád

A „Vidéki örökség megőrzése Nyárád Község központjában” pályázat keretében 2013-ban újították fel az orvosi rendelő épületét, mely korszerű, de visszafogott, és a helyi építészeti örökséget is figyelembevevő magatartásával példaértékű mintát ad a helyi épületek korszerű felújítására. A projekt energiahatékonysági elemeket is tartalmaz, mely az épület fenntartását is segíti, miközben karakterében és léptékében is illeszkedik a falusias lakókörnyezetbe.

Felújított, átépített lakóház, Pápadereske

Egy saroktelken, egy korábbi vályog lakóépület helyén 1994-ben korszerű építőanyagokkal teljesen újjáépített lakóház. Az átépítés során az épület modernizálására is sor került a mai kor komfortigényeinek megfelelően. A garázst is magába foglaló melléképület helyén korábban nem állt épület.

A felújítás a korábbi épület értékeit megtartva példamutatóan mutat előképet arra, hogy a hagyományos épületek tömegformálásával és részletképzéseivel is lehet a mai kor igényeinek megfelelő épületet építeni (felújítani). Zárt kerítésével, arányaival, közterület felé forduló nyílásaival követi a településkép történeti hagyományait.

1. Egyszerű hagyományos – utcára merőleges gerincű tömegforma, szimpla, de igényes anyaghasználattal
2. Tornác kortárs újraértelmezése egy régi épület bővítéseként
3. Épített kerítés és épület összhangja egy épület kortárs felújításában

4. Visszafogottan, elegánsan karbantartott műemlék épület
5. Finom anyaghasználat
6. Települési környezetre finoman reagáló új kortárs kereskedelmi épület, elegánsan elhelyezett reklámfelületekkel

7. Megőrzött helyi különleges részlet
8. Fedett közösségi tér (ravatalozó) igényes anyaghasználattal
9. Igényesen felújított ablak finom részletekkel

1. Megőrzött hagyományos településkép
2. Visszafogott, hagyománytisztelő anyaghasználattal felújított épület

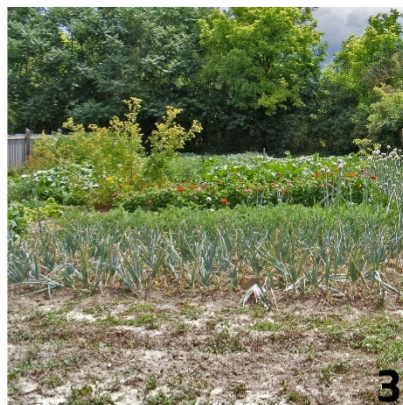

3. Igényes, szakszerű részletekkel felújított épület.
4. Igényesen karbantartott hagyományos tornác

5. Egyszerű tömegformálás, helyi hagyományokra épülő anyaghasználattal
6. Finom anyaghasználat a részletek szintjén

1. Az útmenti keresztek mindig megőrzendő történelmi értékek a tájban
2. A község egyik hangulatos ki-bevezető útja, a fák szakszerű kikarózásával
3. Egy igazi konyhakert részlete

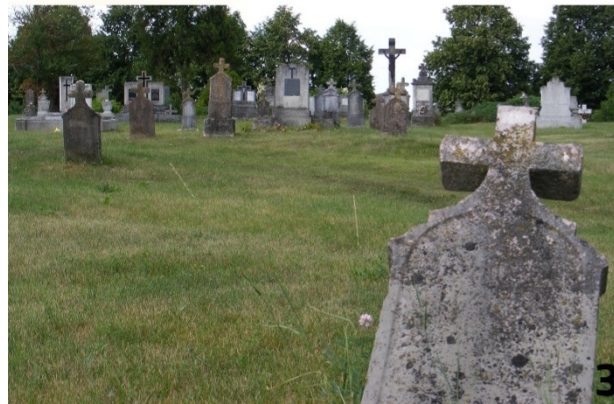
4. Egy szép hársfa a központban
5. A templom melletti szép vadgesztenye
6. Egy gyönyörű platán a sportpálya mellett

7. Egy szép kőris szoliter
8. Egy óriási dió Pápanyőgéren
9. Egy mutatós meggyfa Pápanyőgéren

1. Hangulatos előkerti és közterületi sáv, kár, hogy közöttük kerítés van
2. A gyepes árkok és az egységes áthajtók támogatandó környezetbarát megoldások

3. A történelmi korú sírkövek méltó megőrzése lenne szükséges egy kegyeleti parkrészletben, a feliratok felújításával együtt
4. Egy közlekedési sziget példaeértékű növénykiültetése

5. Korhadó, de hangulatos, és ezért javasolható megoldása az árok áthidalásának
6. Szép fakapu vakolt pillérekkel

FORRÁSOK

A Települési Arculati Kézikönyvben szereplő fotókat jellemzően a szerzők – *Nádai Brigitta, Szabó Árpád, Rácz Bálint, Takács Tekla* – készítették. A szerzők Bujdosó Judit, Czirják Ágnes és Tokaji Károlyné egyes fotóit, illetve a Lechner Tudásközpont által biztosított mintafotókat is felhasználták.

A 9. oldalon található légifotót a Civertan Bt. szolgáltatta.

A 7. oldalon található történeti térképek forrásai: www.mapire.hu; illetve a Budapest Főváros Kormányhivatala, Földmérési, Távérzékelési és Földhivatali Főosztály nyilvános adatbázisa.

A 8. oldalon és a 16. oldalon szereplő ábrák a szerzők munkái.

A 24. oldalon lévő ábrák a Lechner Tudásközpont által a Települési Arculati Kézikönyvek készítéséhez rendelkezésre bocsátott rajzai közül lettek kiválasztva.

A 32. oldalon található kertépítészeti tervi példa Dalányi László: *Környezetarchitektúra c. könyvéből* származik (Mezőgazda Kiadó, 1998.).

A Települési Arculati Kézikönyv készítése során felhasználtuk az település adatszolgáltatása révén megkapott hatályos településrendezési terveinek jóváhagyott és alátámasztó munkarészeit, valamint a jogszabályban meghatározott, érintett Államigazgatási szervek véleményeit és adatszolgáltatását.

A kézikönyv készítésekor felhasználtuk Meggyesi Tamás hagyományos lakókörnyezeti kultúrákra vonatkozó kutatásainak eredményeit.

MEGBÍZÓ

VANYOLA Község Önkormányzata

8552 Vanyola, Petőfi Sándor utca 14.

www.vanyola.hu - +36 89 345 260

Varga Rita polgármester

Bujdosó Judit megbízott főépítész - kozosegi.foepitesz@gmail.com

SZÖVEG, FOTÓK

Szabó Árpád DLA okleveles építészmérnök

Nádai Brigitta okleveles táj és kertépítész mérnök

Rácz Bálint településmérnök

Esztergályos Tünde okleveles építészmérnök

Takács Tekla építész hallgató

GRAFIKAI TERVEZÉS

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

BETŰTÍPUS

Titillium

KÉSZÜLT

a településkép védelméről szóló 2016. évi LXXIV. törvényhez kapcsolódóan, kormányzati támogatással

NYOMDAI PÉLDÁNYOK FELELŐS KIADÓJA

VANYOLA Község Önkormányzata

Vanyola – Budapest / 2017.